

## **İnsanlar İkiye Ayrılır: Meslek Folkloru Bağlamında Hekimlik**

**Yazar**

Pınar KARATAŞ

**ISBN:** 978-605-9247-69-6

Ağustos 2017 / Ankara

100 Adet



**Grafiker®**

Yayınları

Yayın No: 241

Web: [grafikeryayin.com](http://grafikeryayin.com)

**Kapak, Sayfa Tasarımı,**

**Baskı ve Cilt**



**Grafiker®**

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık

Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

1. Cadde 1396. Sokak No: 6

06520 (Oğuzlar Mahallesi)

Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : [grafiker@grafiker.com.tr](mailto:grafiker@grafiker.com.tr)

Web : [grafiker.com.tr](http://grafiker.com.tr)

Varlığıyla hayatıma anlam katan Anneme...

# İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ .....	9
GİRİŞ .....	13

## I. BÖLÜM

### TEMEL KAVRAM VE YAKLAŞIMLAR

<b>1.1. ARAŞTIRMANIN TEORİK VE METODOLOJİK ÇERÇEVESİ</b> .....	17
1.1.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı.....	17
1.1.2. Araştırmanın Yaklaşımı, Yöntemi, Sınırları ve Bağlamsal Şartları.....	17
1.1.3. Araştırmanın Önemi.....	21
<b>1.2. MESLEK KAVRAMI</b> .....	21
1.2.1. Meslek Üzerine Çalışan Disiplinler ve Halkbilimi.....	21
1.2.2. Mesleklerin Ortaya Çıkışı ve Meslek Kavramı.....	24
1.2.3. Mesleklerin Sınıflandırılması.....	26
1.2.3.1. Profesyonel Meslek ve Özellikleri.....	29
1.2.3.1.1. Profesyonelleşme Süreci.....	34
1.2.3.1.2. Profesyonel Bir Meslek Olarak Hekimlik.....	37
1.2.3.2. Geleneksel Meslek.....	41
<b>1.3. MESLEK FOLKLORU</b> .....	44
1.3.1. Dünya Halkbilimi Çalışmalarında Meslek Folklorunun Gelişimi.....	46
1.3.2. Türk Halkbilimi Çalışmalarında Meslek Folklorunun Gelişimi.....	52
1.3.3. Meslek Folkloru Çalışmalarında Hekim Folkloru.....	59

## II. BÖLÜM

### TÜRK KÜLTÜR TARİHİNDE HEKİMLER

<b>2.1. ESKİ TÜRKLERDE HEKİMLİK</b> .....	63
2.1.1. Eski Türklerde Hekimlik Uygulayıcıları.....	64
2.1.1.1. Şamanlar/Kamlar.....	64
2.1.1.2. Atasagun/ Otaçı/ Emçi.....	64
2.1.2. Göktürk ve Uygur Dönemlerinde Hekimler.....	67
<b>2.2. İSLAMİ DÖNEMDE TÜRK HEKİMLİĞİ</b> .....	68
2.2.1. Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu Dönemlerinde Hekimler.....	68
2.2.2. Osmanlı Döneminde Hekimler.....	70

<b>2. 3. BATIYA YÖNELİŞ DÖNEMİNDE HEKİMLİK</b> .....	76
2.3.1. Osmanlı'nın Son Dönemlerinde Hekimler .....	76
2.3.2. Cumhuriyet Döneminde Hekimler .....	77
2.3.3. Meslek Birliği.....	79

### III. BÖLÜM HEKİM FOLKLORU

<b>3.1. HEKİMLERCE ALGILANAN VE DENEYİMLENEN "HEKİMLİK"</b> .....	83
3.1.1. Hekimler İçin Mesleklerinin Anlamı.....	83
3.1.2. Mesleğin Kutsallığı.....	85
3.1.3. Mesleğin Zorlukları.....	91
3.1.4. Toplumun Lideri / İdeal İnsan Olarak Hekimlik .....	96
3.1.5. Tıpta Uzmanlaşma, Alt Kimlikler ve Ötekileştirme.....	97
3.1.5.1. Cerrahinin Kendi Alanına ve Dâhili Bilimlere Bakışı... 104	
3.1.5.1.1. Cerrahların Alanları ve Kendileriyle İlgili Görüşleri .....	104
3.1.5.1.2. Cerrahların Dâhili Bilimlerle İlgili Görüşleri .....	112
3.1.5.2. Dâhiliyenin Kendi Alanına ve Cerrahi Bilimlere Bakışı 115	
3.1.5.2.1. Dâhili Branş Hekimlerinin Alanları ve Kendileriyle İlgili Görüşleri.....	115
3.1.5.2.2. Dâhili Branş Hekimlerinin Cerrahlarla İlgili Görüşleri.....	117
3.1.5.3. Cerrahi ve Dahili Birimlerin Alt Dallarına Mensup Hekimlerin Birbirleri Hakkındaki Görüşleri.....	118
3.1.5.3.1. Cerrahlar ve Anestezistler.....	118
3.1.5.3.2. Genel Cerrahlar ve Kadın Doğumcular.....	120
3.1.5.3.3. Kadın Doğumcular ve Çocuk Hekimleri.....	121
<b>3.2. MESLEKİ HİYERARŞİ: "ÇAYDA DEM TIPTA KIDEM"</b> .....	122
3.2.1. Kıdem Sistemindeki Statüler .....	125
3.2.1.1. Çömez.....	125
3.2.1.2. Kıdemli.....	128
3.2.1.3. Başasistan.....	128
3.2.1.4. Uzman-Şef.....	129
3.2.1.5. Hoca (Öğretim Elemanı).....	129
3.2.2. Ağabeylik- Ablalık Kurumu.....	146
<b>3.3. TÖRELER, ÂDETLER VE GÖRENEKLER</b> .....	155
3.3.1. Nöbet Devri.....	158
3.3.2. Hesabı Kıdemlinin Ödemesi.....	159
3.3.3. İş Bölümünün Kıdeme Göre Düzenlenmesi.....	159
3.3.4. Çömeze Şaka Yapılması.....	160
3.3.5. Resmi Tatil Nöbetlerinin Tutulması.....	161
3.3.6. Ölüm Haberinin Birlikte Verilmesi.....	161

3.3.7. Vaka Yemekleri ve Uzmanlık Yemeklerinin Verilmesi.....	163
3.3.8. Klinik ya da Bireysel Olarak Herkesin Kendi Hastasıyla İlgilenmesi.....	165
3.3.9. Kendi Yakınlarının Hekimi Olmama.....	166
3.3.10. Vizit ya da Ameliyatta Kıdeme Göre Sıralanma.....	166
<b>3.4. MESLEK AHLAKI: "TIBBIN TEMİZ TÖRESİ"</b> .....	169
<b>3.5. MESLEK RİTÜELLERİ</b> .....	175
3.5.1. Beyaz Önlük Töreni.....	180
3.5.2. Hekimlik Andının (Hipokrat Yemininin) Okunduğu Mezuniyet Töreni.....	195
3.5.2.1. Yemine Adını Veren Hipokrat ve Tıp Tarihindeki Önemi.....	195
3.5.2.2. Hekimlik Andı.....	199
3.5.2.3. Andın Okunduğu Mezuniyet Töreni.....	208
3.5.3. 14 Mart Tıp Bayramı.....	218
<b>3.6. MESLEK ANLATILARI</b> .....	225
3.6.1. Anlatı Kavramı ve Özellikleri.....	225
3.6.2. Halk Anlatısı.....	228
3.6.3. Meslek Anlatıları.....	230
3.6.4. Anlatı-Kimlik İlişkisi.....	233
3.6.5. Hekim Anlatıları.....	237
3.6.5.1. İlk Gün: Mecburi Hizmet Anlatıları.....	240
3.6.5.2. Altın Çağ Anlatıları.....	252
3.6.5.3. Kaza Anlatıları.....	261
3.6.5.4. Şiddet Anlatıları.....	266
3.6.5.5. Unutulmayan Vaka Anlatıları.....	275
3.6.5.5.1. Trajik Vakalar.....	276
3.6.5.5.2. Mesleki Tatmin Anlatıları/ Vakalar.....	289
3.6.5.5.3. Komik Vaka Anlatıları.....	292
3.6.5.6. Fıkralar.....	310
3.6.5.6.1. Ana Tipi Hekimler Olan Fıkralar.....	313
3.6.5.6.2. Ana Tipi Hastalar Olan Fıkralar.....	333
<b>3.7. ŞAKALAR</b> .....	348
3.7.1. Hareket Komiği Üzerine Kurulu Şakalar.....	357
3.7.2. Söz Komiği Üzerine Kurulu Şakalar.....	369
<b>3.8. STEREOTİPLER VE ESPRİLER</b> .....	378
3.8.1. Genel Cerrahlarla İlgili Stereotipler.....	385
3.8.2. Beyin Cerrahlarıyla İlgili Stereotipler ve Espriler.....	386
3.8.3. Ürologlarla İlgili Stereotipler ve Espriler.....	388
3.8.4. Ortopedistlerle İlgili Stereotipler ve Espriler.....	391
3.8.5. Plastik Cerrahlar ile İlgili Stereotipler ve Espriler.....	391
3.8.6. Kadın Doğumcular ile İlgili Stereotipler ve Espriler.....	392
3.8.7. Göz Hekimleri ile İlgili Stereotipler ve Espriler.....	392

3.8.8. Dermatologlar ile İlgili Stereotipler ve Espriler .....	394
3.8.9. Fizik Tedavi Hekimleri ile İlgili Stereotipler ve Espriler .....	398
3.8.10. Pediatristler/Çocuk Hekimleri ile İlgili Stereotipler ve Espriler .....	401
3.8.11. Diğer Alanlarla ile İlgili Stereotipler ve Espriler .....	402
<b>3.9. LAKAPLAR</b> .....	405
<b>3.10. MESLEK DİLİ</b> .....	416
3.10.1. Tıbbi Terminoloji .....	416
3.10.2. Meslek Jargonu .....	430
3.10.2.1. Tıbbi Terminolojiye (Latinceye) Dayalı Jargon Örnekleri .....	434
3.10.2.2. Türkçe Kelimelere Yeni Anlam Verilmesine Dayalı Jargon Örnekleri .....	443
3.10.2.3. Kısaltmalara Dayalı Jargon Örnekleri .....	452
3.10.2.3.1. Türkçe Kısaltma Örnekleri .....	452
3.10.2.3.2. Latince Kısaltma Örnekleri .....	454
3.10.2.4. Hekim Jargonunda Hastalar Tipleri .....	459
3.10.2.4.1. Yaşlı Hasta .....	460
3.10.2.4.2. Genç Hasta .....	461
3.10.2.4.3. Sağlık Durumu Kötü Olan Hasta .....	462
3.10.2.4.4. Para Harcamayı Seven Hasta / Aldatılan Hasta .....	463
3.10.2.4.5. Sorun Çıkarıcı Hasta .....	464
3.10.2.5. Alet İsimleri .....	472
<b>3.11. MESLEK İNANÇLARI</b> .....	476
3.11.1. Uğursuz Kişiler .....	477
3.11.1.1. Düztaban .....	478
3.11.1.2. Cenabet .....	480
3.11.1.3. Uğursuz Hasta ve Hemşireler .....	481
3.11.2. Uğursuz Nesnelere/ Varlıklar .....	481
3.11.3. Uğurlu Nesnelere .....	483
<b>3.12. SEMBOLLER</b> .....	485
3.12.1. Tıbbın Sembolü Yılan .....	487
3.12.2. Beyaz Önlük .....	493
3.12.3. Stetoskop .....	505
3.12.4. Hipokrat Yemini .....	506
<b>3.13. GİYİM KUŞAM</b> .....	507
3.13.1. Beyaz Önlük .....	509
3.13.2. Ameliyat Önlüğü ve Scrubs/Forma .....	514
3.13.3. Bone .....	517
3.13.4. Pelerin .....	518
3.13.5. Sabo Terlik .....	520
<b>SONUÇ</b> .....	523
<b>KAYNAK KİŞİLER</b> .....	527
<b>KAYNAKLAR</b> .....	535

## ÖNSÖZ

İnsanların yaşamlarının önemli bir bölümünü teşkil eden meslekler üzerine pek çok çalışma yapılmıştır. Meslek, kimileri için sadece geçimlerini idame ettirdikleri bir uğraş, kimileri için sosyalleşme, kimileri içinse kendini gerçekleştirme alanı olarak anlam taşımış ve mesleğe yüklenen bu anlamlar üzerine çeşitli disiplinler çalışmalarını ortaya koymuştur.

Folklor disiplini ise insanların mesleklerini icra ederken hangi kültürel yaratımlar içerisinde olduğunu ve meslek kültürünün hangi formlarda kuşaktan kuşağa aktarıldığını ele alması yönüyle kavramı farklı bir yaklaşımla ele almaktadır. Folklor içinde bu alan “Meslek Folkloru” olarak adlandırılmaktadır.

Hekimlik mesleği tarihin en eski dönemlerinden beri var olmuş ve mesleğin icracıları her dönemde toplum içinde yüksek bir statüye sahip olmuştur. Toplum içinde yüksek statülü bir zümre olarak görülmelerinin yanı sıra hekimler, aralarındaki grup bilinci ve oluşturdukları kültürel yaratımlarla dikkat çekmektedir. Kitap başlığında da kullanılan “İnsanlar ikiye ayrılır:” ifadesinin devamı olan “Doktorlar (hekimler) ve diğerleri; doktorlar (hekimler) ikiye ayrılır cerrahlar ve diğerleri, cerrahlar ikiye ayrılır; beyin cerrahları ve diğerleri” sözü ve bu sözün çeşitli varyantları bu durumu yansıtan örneklerden biridir.

“İnsanlar İkiye Ayrılır: Meslek Folkloru Bağlamında Hekimlik” başlıklı bu çalışmada tıp mesleğinin icracıları olan hekimlerin folkloru ele alınmıştır. Alan araştırmasına dayanan çalışmada farklı yaş, cinsiyet ve branşlardaki yüz hekim ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında görüşülen hekimler, Ankara ilinde görev yapan ve Sağlık Bakanlığına bağlı kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan hekimlerden oluşmaktadır.

Birinci bölümde araştırmanın teorik ve metodolojik çerçevesi belirtildikten sonra meslek kavramı hakkında bilgi verilmiştir. Mesleklerin sınıflandırılması, hekimliğin de içinde yer aldığı profesyonel meslek kavramı ve özellikleri, profesyonelleşme süreci ve halkbilimi çalışmalarının yoğunlaştığı geleneksel meslek kavramları ele

alınmıştır. Birinci bölümde ayrıca, dünyadaki ve Türkiye'deki halkbilimi çalışmalarında meslek folklorunun gelişim süreci incelenmiştir. Meslek folkloru çalışmaları içerisinde ise hekim folkloruyla ilgili daha önce yapılan çalışmalar hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde, Türk kültür tarihi içerisinde hekimlik ve hekimler ele alınmıştır. Eski Türk tıbbından modern tıba gelinen süreçte hekimlerin eğitimleri, çalışma koşulları ve toplum içindeki konumları hakkında bilgi verilmiştir.

Üçüncü bölümde, alan araştırmasında tespit edilen hekim folkloruna ait malzeme ele alınmıştır. Öncelikle hekim folklorunun anlaşılabilmesi için onlar tarafından algılanan ve deneyimlenen boyutlarıyla hekimlik incelenmiştir. Hekim folklorunu oluşturan anlatılar, ritüeller, töre, adet ve görenekler, meslek ahlakı, stereotipler ve lakaplar, semboller, giyim kuşam, meslek jargonu ve inançları bağlamsal yaklaşım ile ele alınmış, söz konusu malzemedeki hareketle bir ortak ve mesleki kimlik olan hekim kimliğiyle ilgili çözümlenmeler yapılmıştır.

Doktora tezi olarak hazırlanan bu çalışmanın ortaya çıkmasına büyük katkılar sağlayan kişi ve kuruluşlar bulunmaktadır. Öncelikle alan araştırması sürecinde bu çalışmaya zaman ayırarak, mesleklerinin kapılarını bana açan ve samimiyetle bildiklerini benimle paylaşan değerli hekimlere ve mesleklerini onurlu bir şekilde icra ederek, fedakârlıktan kaçınmayan tüm hekimler ve onların yetişmesini sağlayan ailelerine sonsuz teşekkür ve saygılarımı sunarım.

Kaynak kişilerin bir bölümüne ulaşmamamı sağlayarak çalışmaya destek veren Türk Tabipleri Birliği ve Ankara Tabip Odasına ve bu konuyla bizzat ilgilenen Sayın Dr. Ebru Basa'ya teşekkür ederim. Yine kaynak kişilere ulaşma sürecinde yardımlarını esirgemeyen sevgili arkadaşım Dr. Olgu Dereci ile Mehmet Özcan Özer, Özlem Özer, Şükran Gökçır ve Tefvik Harman'a teşekkür ederim.

Derin bilgi birikimi, yenilikçi fikirleri ve zihin aydınlatıcı yönlendirmeleriyle çalışmanın bilim danışmanlığı yürütmenin yanı sıra, tez sürecindeki yapıcı ve olumlu tutumuyla her daim motivasyonumu arttıran; bana inanan ve güvenen saygıdeğer hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Nebi Özdemir'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Yaklaşık on dört yıl önce kapısını çalarak alana olan merakımı anlattığımda benden ilgisini esirgemeyen ve çalışmalarımı destekleyerek halkbilimci olma yolunda beni yönlendiren ve önerileriy-



le bu çalışmaya da katkı sağlayan değerli hocam Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu'na; Yüksek Lisans sürecinden itibaren çalışmalarımı takip eden ve bu çalışmayla ilgili öneri ve görüşleri ile çalışmayı farklı açılardan görmeni sağlayan sayın hocam Prof. Dr. Ali Yakıcı'ya ve savunma sınavındaki önerileriyle çalışmaya katkılar sağlayan Prof. Dr. Muhtar Kutlu'ya en içten şükranlarımı sunarım.

Bu çalışma sırasında ve bundan önceki öğrenim süreçlerimde derin bilgi birikimleri, fikirleri ve önerileri ile düşüncelerimin ve çalışmalarımın olgunlaşmasını sağlayarak kelimenin tam anlamıyla beni akademik yaşamımda yetiştiren; öğrencileri olduğum için kendimi çok şanslı hissettiğim değerli hocalarım Prof. Dr. Metin Özarıslan, Prof. Dr. Gülay Mirzaoğlu Sıvacı, Doç. Dr. Gülin Öğüt Eker, Yrd. Doç. Dr. Bahar Akarpınar ve Yrd. Doç. Dr. Şirin Yılmaz'a; kendisini ve üzerimdeki emeğini asla unutmayacağım rahmetli hocam Prof. Dr. Ziyat Akkoyunlu'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Meslek folkloru alanındaki engin bilgisiyle konuyla ilgili aklıma takılan soruları içtenlikle cevaplayan Prof. Dr. Jack Santino'ya teşekkür ederim.

Bu çalışmayı ve bu çalışmada yapmak istediklerimi en iyi anlayanlardan biri olarak, bilimsel birikimiyle konuya yeni bakış açılarıyla bakmamı sağlayan; ancak tüm bunların ve arkadaşlığının ötesinde inancı, güveni, desteği ve her daim yanımda oluşuyla manevi kız kardeşim olarak hissettiğim Yrd. Doç. Dr. Zehra Kaderli'ye ve tez sürecinde iş yaşamımı kolaylaştıran; bilimsel ve manevi desteklerini ve yardımlarını esirgemeyen sevgili arkadaşlarım Dr. Sıdika Dursun, Dr. Serdar Erkan, Arş. Gör. Başak Acınan, ve Arş. Gör. Erkan Kalaycı'ya, Arş. Gör. Hasan Ali Diken'e; tez konusunu seçme aşamasında fikirler veren ve süreç içerisinde paylaştığı bilgilerle çalışmaya katkılar sağlayan Dr. Hicran Karataş'a; ses kayıtlarında anlayamadığım tıbbi terimleri dinleyerek bana yardımcı olan Hatice Korkut'a teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca son yıllarda kazandığım en iyi arkadaşlarım olan ve zorlandığım İngilizce kaynakları doğru okumam konusunda yardımlarını esirgemeyen Okt. Şenay Saraç'a ve Yrd. Doç. Dr. Pınar Taşdelen'e teşekkürlerimi sunarım.

Tez metninin tashihinde yardımlarını esirgemeyen ve okuyucu gözüyle bulunduğu önerilerle tezime katkı sağlayan ağabeyim Vedat Karataş'a teşekkür ederim.

Tüm yaşamın boyunca maddi manevi her zaman yanımda olan ve hayatıma anlam katan, emekleri ve fedakârlıklarıyla bugünlere geldiğim, kıymetli annem Nimet Maden'e, babam Şükrü Nasih Maden'e ve kardeşim Ali Çağrı Maden'e sonsuz şükranlarımı sunuyorum.

Son olarak hayatıma girdiği andan itibaren her daim yanımda olan, duyduğu güven ve sevgiyle zorlukları aşma gücü veren ve çalışma sürecinde her şeyden elimi eteğimi çekmemi anlayışla karşılayan; en büyük destekçim, eşim Ferhat Karataş'a en içten teşekkürlerimi sunuyorum...

Pınar Karataş  
Ankara, Ağustos 2017